

Nurmuhammad QARSHIYEV,

O'zMU: "Siyosatshunoslik" kafedrasi v.b.dotsent.

E-mail:nurmuxammad.qarshiev@mail.ru

Tel: 90 975 90 70

S.f.d.,professor V.Qo'chqorov taqrizi asosida

PECULIARITIES OF THE FORMATION OF IDEOLOGIES OF POLITICAL PARTIES IN UZBEKISTAN

Annotation

Political parties are considered the main guarantors of democracy in the countries of the world. One of the main factors in the formation and development of political parties is their ideology. In essence, these institutions protect the interests of certain strata and groups of society, as well as provide alternative options for development. Development programs are often based on ideas and ideologies. That is why it is important to study the specificity of the formation of ideologies of political parties.

Key words: Political party, political ideology, idea, civil society, democracy, liberalization, electorate, state.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИДЕОЛОГИЙ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.

Аннотация

Политические партии рассматриваются как главный гарант демократии в странах мира. Одним из главных факторов формирования и развития политических партий является их идеология. По сути, эти институты защищают интересы определенных слоев и групп общества, а также предоставляют альтернативные варианты развития. Программы развития часто основаны на идеях и идеологиях. Вот почему важно изучить специфику формирования идеологий политических партий.

Ключевые слова: Политическая партия, политическая идеология, идея, гражданское общество, демократия, либерализация, электорат, государство.

O'ZBEKISTONDA SIYOSIY PARTIYALAR MAFKURALARI SHAKLLANISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Аннотация

Jahon davlatlarida demokratiyaning asosiy kafalotlovchi instituti sifatida siyosiy partiyalar qaraladi. Siyosiy partiyalarning shakllanishi va rivojlanishida asosiy omillardan biri uning mafkurasidir. Mohiyatdan mazkur institutlar jamiyatning muayyan qatlami va guruhlarining manfaatlarini himoya qilishi bilan bir qatorda rivojlanishning muqobil variantlarini taqdim qiladi. Rivojlanish dasturlari negizida aksariyat hollarda g'oya va mafkuralar joy oladi. Shuning uchun ham siyosiy partiyalar mafkuralarining shakllanishining o'ziga xosligini tadqiq etish dolzarbdir.

Kalit so'zlar: Siyosiy partiya, siyosiy mafkura, g'oya, fuqarolik jamiyati, demokratiya, liberallashtirish, elektorat, davlat.

Kirish. Jahon mamlakatlari boshqaruv tizimini tashkil etish va uni amalga oshirishda siyosiy partiyalarning o'rni va roli tobora ortib borayotganligi hamda mazkur siyosiy jarayonlarda ularning mafkuraviy faoliyati muhim ahamiyat kasb etayotganligi ahamiyatlidir. Siyosiy partiyalar mafkuralari eng avvalo, ularning elektoratini ergashtiruvchi, shuningdek, jamiyatdagi pozitsiyasini, o'rni va ahamiyatini ko'rsatib beruvchi siyosiy kuchi sifatida qarab kelinmoqda.

Mamlakatimizda ham so'nggi yillarda siyosiy partiyalar faoliyatini tubdan isloh qilish yo'lida ko'plab islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Jumladan, birgina 2019-yilda "Saylov Kodeksi"ning qabul qilinishi siyosiy partiyalarning saylovlardagi ishtirokini soddalashtirib, ularning faoliyat erkinligini yanada oshirdi. Shuningdek, konstitutsiyaviy islohotlarning amalga oshirilishi ularning fuqarolik jamiyatining kuchli instituti sifatidagi ahamiyatini yanada oshirdi desak mubolag'a bo'lmaydi. Ko'plab ilmiy adabiyotlarda hamda normativ-huquqiy hujjatlarda siyosiy partiyalarga ta'rif berilib, ularning mohiyati ochib berilgan. Jumladan, yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 74- moddasida "Siyosiy partiyalar turli ijtimoiy tabaqa va guruhlarining siyosiy irodasini ifodalaydilar va o'zlarining demokratik yo'l bilan saylab qo'yilgan vakillari orqali davlat hokimiyatini tuzishda ishtirok etadilar. Siyosiy partiyalar o'z faoliyatining moliyalashtirilishi manbalari haqida O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga yoki u vakolat bergan organga belgilangan tartibda oshkora hisobotlar taqdim etadilar"[1]. Shuningdek, siyosiy partiyalarning mafkuraviy yo'nalishdagi faoliyatini isloh qilish borasida, 2017-yil 12-iyulda Oliy Majlis palatalari, siyosiy partiyalar hamda O'zbekiston Ekologik harakati vakillari bilan bo'lib o'tgan uchrashuvida Prezident Sh. Mirziyoyevning "Parlamentimiz haqiqiy demokratiya maktabiga aylanishi, islohotlarning tashabbuskori va asosiy ijrochisi bo'lishi kerak" deb nomlangan ma'ruzasida "siyosiy partiyalar o'z dasturiy maqsad va vazifalarini, mafkuraviy sohada ishlarini qayta ko'rib chiqib, ularga zarur o'zgartirish va qo'shimchalar kiritishi, bunda jahon tajribasini o'rganish, halqaro hamkorlikni kuchaytirish foydadan holi bo'lmaydi"[2] deb ta'kidlab o'tgan edi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Dunyo ilm – fanida siyosiy partiyalarni tadqiq qilishga qiziqish ortib borishi asnosida siyosatshunoslikning tarmog'i bo'lgan partalogiyaning ham yangi bosqichga ko'tarilib, rivojlanishiga olib kelmoqda. Siyosiy partiyalarning mafkuraviy yo'nalishdagi faoliyatini ko'plab olimlar tadqiq qilgan bo'lib ularni biz shartli ravishda uch guruhga bo'lib o'rganishimiz mumkin. Birinchi guruhga g'arb olimlaridan Arestotel, M.Veber, T.Parsons, V.Pareto, J.Sartori, R.Mixels, P.Meyr, T.Gobss, J.Brays, K.Noyman, J.Lapalombara, J.Kermon, K.Louson kabilarni, ikkinchi guruh rus olimlari guruhiga M.Ostrogorskiy V.Pugachyov, A.Solovev, B.Isaev, S.Lansov, V.Malsev, I.Melishken, G.S.Gadjiev, Z.Zotava, I.Zolotuxin kabilarni hamda uchinchi guruh o'zbek olimlariga Q.Nazarov, M.Qirg'izboyev, Sh.Paxrutdinov, N.Jo'rayev, I. Ergashev, V.Qo'chqorov, X.Odilqoriyev, B.Yakubov, U.Tilavov, X.Axmedov, U.Bo'tayev kabilarni kiritishimiz mumkin.

Siyosiy partiyalarning mafkuraviy yo'nalishdagi faoliyatiga to'xtalishdan avval siyosatshunos olimlarning siyosiy partiyalarga bergan ayrim ta'riflariga to'xtalib o'tishimiz lozim. O'zbek olimlaridan B.Yakubov "Siyosiy partiya – umumiy maqsad va qadriyatlar atrofida birlashgan, o'z intilishlarini siyosiy hokimiyatni egallashga yoki uni amalga oshirishda ishtirok qilishga yo'naltirilgan shaxslarning ko'ngillilikka asoslangan siyosiy tashkilotidir"[3] deb ta'riflaydi. Yuqorida keltirilgan ushbu ta'rifda siyosiy partiyalarga xos bo'lgan xususiyatlar (uning hokimiyatga intilishi, ko'ngilli birlashma ekanligi kabilarni) nisbatan kengroq qamrab olinganligini ko'rishimiz mumkin. Shuningdek, M.Qirg'izboyev siyosiy partiyalarga uni to'liq ochib beruvchi ta'riflarni berib o'tgan. Masalan, "Siyosiy partiyalar u yoki bu ijtimoiy qatlamlarning manfaatlarini va muammolarini o'zida ifoda

etadi, ularni jamiyatdagi siyosiy munosabatlarda himoya etadi. Siyosiy partiyalar ma'lum bir ijtimoiy qatlamlarning siyosiy manfaatlarining ifodalovchisi sifatida hokimiyat uchun kurashadi, hokimiyatni egallagan taqdirda esa o'zi mansub bo'lgan ijtimoiy qatlam muammolari, shuningdek, saylovlarda o'ziga xayrixohlik qilgan saylovchilar xohish – irodalarini amalga oshirishga intiladi” [9]. J.Mavlonovga ko'ra, “Saylovchilarning xulqi bo'yicha oddiy klassifikatsiya eng mashhur bo'lib, uning doirasida o'ng va so'l mafkuralar aniqlanadi. Iqtisodiy siyosatning fundamental masalalari bo'yicha farqlanishlar bu klassifikatsiyaning asosini tashkil qiladi. O'ng mafkurachilar bozor makroiqtisodiy muvofiqligini, davlatning xalq xo'jaligining boshqaruvidagi ishtirokini minimal darajaga tushirilishini va iqtisodiy resurslar hamda daromad taqsimoti bo'yicha davlat faoliyatini cheklanishini yoqlaydi; so'lchilarning pozitsiyasi bu masalalar bo'yicha qarama – qarshi bo'ladi”[5]. Ammo, shuni ham ta'kidlab o'tishimiz lozimki, ilm–fan taraqqiyoti mafkuraviy faoliyatga ham olimlarning nuqtai nazarlarini o'zgartirib, yangicha yondashuvlarni vujudga keltirmoqda shu nuqtai nazardan so'nggi yillarda “o'ng va so'l shkaladan” voz kechish tarafdorlari ham ko'paymoqda.

Rus olimi I.Melishken o'z tadqiqotlarida siyosiy partiya mafkurasiga quyidagicha ta'rif beradi: “partiya mafkurasida — siyosiy partiyaning ijtimoiy jarayonlari va maqsadlari haqidagi qarashlarni aks ettiruvchi, shu partiyaning (ham elita, ham oddiy partiya a'zolari) ma'naviy va moddiy manfaatlarini ifodalovchi g'oyalar tizimi”[6]. Yana bir rus olimi G.S.Gadjiev ta'kidlaganidek, “Mafkura (siyosiy) millat va milliy davlat g'oyalarini shakllantirish va institutsionallashtirish bilan ham chambarchas bog'liqdir”[4]. Siyosiy partiyalar zamonaviy jamiyatlarda turli mafkuralarni ilgari surib, mafkuraviy raqobat muhitini vujudga keltiradi, shu asosda rivojlanish dasturlarining xilma–hilligini ta'minlaydi hamda aholi uchun boshqaruvni shakllantirishda tanlov imkoniyatini yaratadi. Siyosiy partiyalarning mafkuralari doimiy ravishda o'zgarib turuvchi, uning faoliyat yo'nalishini belgilab ko'rsatib beruvchi asosiy harakatlantiruvchi kuchidir.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot ishimizda qiyosiy tahlil, tarixiylik, tizimli-tarkibiy, funksional, institutsional, ob'ektivlik hamda kompleks yondashuv metodologiyalaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Jahon siyosatshunosligida siyosiy mafkuralarning tarkibiy qismi sifatida siyosiy partiyalar mafkuralari ham keng o'rganilib kelinmoqda. Davlat boshqaruvinin shakllantirish uning adolatli siyosat yuritishini nazorat qilishda mazkur siyosiy institutlarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Jamiyatning turli qatlamlardan tashkil topganligi va uning ehtiyojlari turlichaligi plyuralizmga bo'lgan ehtiyojni vujudga keltiradi. Mafkuraviy plyuralizmning yaxshi shakllanganligi siyosiy partiyalar o'rtasidagi raqobatni ta'minlab, o'zaro hokimiyat uchun kurashishi asnosida o'z elektorati manfaatlarini himoyalab, ifoda etib boradi.

Siyosiy partiyalar mafkuralarining bir qancha turlari mavjud bo'lib, ularning xususiyatlari turli jamiyatlarda turlicha darajada namayon bo'ladi. “Partiyalar mafkuraviy turlari quyidagicha: liberal; sotsial-demokratik; konservativ; kommunistik; millatchilik; fashistik; klerikal (ruhoniy)”[7].

Mamlakatimizda siyosiy partiyalarning jamiyatdagi o'rni va rolini, ularning davlat boshqaruvidagi ishtirokini oshirish borasida bir qator islohotlar amalga oshirildi. Jumladan, 2022-yil 28-yanvarda PF-60 sonli, 2022—2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonining qabul qilinishi, uning birinchi ustuvor yo'nalishi ettinchi maqsadi: “Mamlakatimizdagi islohotlarni izchil davom ettirishda Oliy Majlis palatalari va siyosiy partiyalar rolini yanada oshirish” deb nomlanib, unda “Barcha sohalarida vaziyatni har tomonlama o'rganish va mavjud muammolarni hal etish uchun ta'sirchan choralar ishlab chiqishda Oliy Majlis palatalari va siyosiy partiyalar rolini yanada kuchaytirish, qabul qilingan qonunlarning amaliyotda so'zsiz va to'liq ijro etilishini ta'minlashda parlamentning ishtirokini kengaytirish”[10] vazifasi belgilab berilgan. Shu bilan bir qatorda, mamlakatimizda mustaqillikning ilk yillaridan siyosiy partiyalar faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy baza - ilg'or xorijiy tajribani o'rgangan holda, xalqimizning milliy qadriyat va an'analari hisobga olinib yaratila boshlandi. Bugungi kunga kelib siyosiy partiyalar faoliyatini tartibga soluvchi quyidagi, “1991–yil 15-fevralda qabul qilingan “Jamoat birlashmalari to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi qonuni, 1996–yil 26-dekabrda qabul qilingan “Siyosiy partiyalar to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi qonuni, 1999–yil 14-aprelda qabul qilingan “Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi qonuni, 2004–yil 30-aprelda qabul qilingan “Siyosiy partiyalarni moliyalashtirish to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi qonuni, 2007–yil 3-yanvarda qabul qilingan “Nodavlat notijorat tashkilotlari faoliyatining kafolatlari to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi qonunlari qabul qilindi”[8, -B. 70]. Shuningdek, 2019-yilda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi “Saylov Kodeksi” asosida siyosiy partiyalarning saylovlardagi ishtiroki masalalari bir muncha soddalashtirildi.

Mustaqillikning ilk yillarida yakka mafkura ustuvorligiga asoslangan birpartiyaviylik tizimi tanazzuli yangi demokratiya tamoyllari asosida rivojlanishga o'tgan jamiyatimizda ko'ppartiyaviylikka yo'l ochib berilishi asnosida mafkuraviy plyuralizm shakllana boshladi. Ko'ppartiyaviylik tizimining shakllanishi jarayoniga turli ijtimoiy-siyosiy jarayonlar ta'siri ostida kechdi. Muayyan siyosiy vaziyatlarda yangi partiyalarning tashkil topishi ayrim hollarda partiyalarning birlashishi holatlari kuzatildi. Shuni ham alohida ta'kidlab o'tishimiz lozimki, mamlakatimizda dastlabki siyosiy partiyaning tashkil topishidan to bugungi kungacha vujudga kelgan siyosiy partiyalarning ko'pchiligida tub mafkuraviy o'zgarishlar kuzatilmadi. To'g'ri, siyosiy partiyalar mafkuralarini yanada mustahkamlash, ularning ommaviyligi oshirish yo'lida ko'plab ishlarni amalga oshirildi. Siyosiy partiyalar mafkuraviy yo'nalishida keskin, tub o'zgarishlarning amalga oshmaganligi, ularning mazkur yo'nalishdagi faoliyatida o'z mafkuralari sodiqligi alohida ahamiyat kasb etadi. Ayna mana shu xususiyatni mamlakatimiz siyosiy partiyalari shakllanishining o'ziga xosliklaridan biri sifatida qarashimiz mumkin. Mamlakatimizda mavjud siyosiy partiyalarning mafkuraviy platformalariga quyida qisqacha to'xtalib o'tsak: Mamlakatimizdagi dastlabki siyosiy partiyaning tashkil topish jarayoniga to'xtalib o'tadigan bo'lsak, “1991-yil 14-sentyabrda – faollar guruhi o'tish davrida manzilli ijtimoiy yordam va ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lgan aholi qatlamlari va guruhlari manfaatlarini ifoda etuvchi va ilgari suruvchi partiyani tashkil etish tashabbusi bilan chiqdi. 1991 yil 1 noyabrda – O'zbekiston Xalq demokratik partiyasining I Ta'sis qurultoyi bo'lib o'tdi. Qurultoy partiya Ustavi va Dasturini qabul qildi, uning ijtimoiy-siyosiy faoliyatining ustuvor yo'nalishlarini belgiladi”[11]. O'zbekiston XDPning elektorati sifatida ijtimoiy himoyaga muxtoj aholining kam ta'minlangan qismi qaraladi. O'zbekiston XDP ning mafkuraviy platformasi u tashkil topgandan buyon mohiyatdan o'zgarmasdan mustahkamlanib kelmoqda. Xalq demokratik partiyasining mafkuraviy yo'nalishi ijtimoiy demokratiya hisoblanadi. Buni partiya dasturida keltirilgan mafkurasining ustuvor yo'nalishlari: ijtimoiy adolat va tenglik, ijtimoiy birdamlik, ijtimoiy demokratiya partiya siyosiy mafkurasining asosiy qadriyatlari hisoblanadi. O'zbekiston xalq demokratik partiyasi ijtimoiy adolat va tenglik deganda fuqarolarning huquq va imkoniyatlardan erkin foydalanishdagi tengligini, ijtimoiy va moddiy holatidan qat'iy nazar qonun oldida barcha birday ma'sul ekanligini tushunadi[11]. Shuningdek, partiya o'z saylovoldi dasturida Rivojlanishdagi ijtimoiy ustuvorlik – partiya siyosiy pozitsiyasining asosi ekanligini, ijtimoiy adolat va tenglik, ijtimoiy birdamlik, ijtimoiy demokratiya mezonlariga mos keladigan ijtimoiy demokratik davlat barpo etishni o'zining

oliy maqsadi deb hisoblaydi. Partiya tibbiyot, ta'lim, kommunal soha, iqtisodiy, madaniy sohalarining ijtimoiy maqbulligini oshirish tarafdori hisoblanadi. Partiyaning elektorati sifatida aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj kam ta'minlangan qatlami qaraladi.

Mamlakatimizda yirik siyosiy kuch hisoblangan siyosiy partiyaning tashkil topishi, "2003-yil 15-noyabr –Tadbirkorlar va ishbilarmonlar harakati – O'zbekiston Liberal-demokratik partiyasining Ta'sis S'ezdi bo'lib o'tdi. Unda partiya Dasturi va Ustavi tasdiqlandi, Siyosiy Kengash hamda Markaziy nazorat-taftish komissiyasi tarkibi saylandi"[12]. Partiyaning mafkuraviy yo'nalishi liberal demokratiya bo'lib, uning elektorati o'rta mulkdorlar sinfi: tadbirkorlar va ishbilarmonlar, fermerlar, moddiy va intellektual mulk egalari tashkil etadi.

O'zLiDeP o'zining dasturida – liberal-demokratik konsepsiya hamda jamiyat va davlat rivojlanishi ta'limotining tashabbuskori va tashuvchisidir. Partiya o'zining liberalizm va demokratiyaning umum tan olingan tamoyillariga sodiqligini tasdiqlaydi[12] deyilgan. Shundan kelib chiqib, dastur va saylovoldi dasturlarida urg'u berilganidek partiya iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va boshqa sohalarini chuqur liberallashtirish tarafdori ekanligi ko'rinadi. Ayniqsa bozor iqtisodiyotiga asoslangan erkin iqtisodiyotni rivojlantirishni va shu orqali elektorati qo'llab-quvvatlashni maqsad qilganligi ko'rinadi.

2008-yil 20-iyun kuni O'zbekiston "Milliy tiklanish" demokratik partiyasi va "Fidokorlar" milliy demokratik partiyasining birlashuv qurultoyi bo'lib o'tdi va ushbu ikki partiya negizida yangi O'zbekiston "Milliy tiklanish" demokratik partiyasi (O'zMTDP) tashkil etildi[13]. O'zbekiston "Milliy tiklanish" demokratik partiyasi mafkuraviy yo'nalishi konservatizm bo'lib, ayrim iqtisodiy yo'nalishlardagi islohotlarga yondashuvi liberallarga xos bo'lgan mafkuraviy konsepsiyalarni ham ilgari surish hollarini ham kuzatishimiz mumkin. Mazkur partiyaning elektorati sifatida ziyolilar, xususan, ilm – fan va ta'lim, madaniyat, san'at va axborot sohasi vakillari, tarbiyachi va o'qituvchilar, ijodkorlar va san'atkorlar, sportchilar, turizm sohasi vakillari va boshqalardan iborat.

Mazkur partiya, barqaror milliy rivojlanishni ta'minlash, milliy manfaatlarini himoya qilish va ilgari surish, ma'naviy qadriyatlar, urf-odatlar va an'analar, boy tarixiy merosni saqlash va boyitish, mamlakatimizda turizmni rivojlantirishga hissa qo'shish; O'zbekiston Respublikasi fuqarolarida milliy o'zlikni anglash hissini oshirish, milliy g'urur, Vatanga sadoqat va muhabbat tuyg'usini shakllantirish hamda mustahkamlash uchun qulay sharoitlar yaratish[13] kabi maqsadlarni ustuvor biladi.

O'zbekiston "Adolat" sotsial demokratik partiyasi mafkuraviy yo'nalishi sotsial demokratiya hisoblanib, jamiyatda adolat, qonun ustuvorligi, ijtimoiy tenglik kabi tamoyillarga asoslanadi.

O'zbekiston "Adolat" SDP 1995-yil 18-fevralda I Ta'sis Qurultoyida tashkil topgan[14]. Elektorati sifatida ishchi va mehnatkashlar, yuqori malakali mutaxassislar, byudjet sohasi xizmatchilari, pedagoglar, shifokorlar, ilmiy va injener-texnik xodimlar, xizmat ko'rsatish sohasi xodimlari qaraladi. Partiya, huquqiy demokratik, "ijtimoiy davlat" va "barcha uchun farovonlik ta'minlangan" adolatli fuqarolik jamiyatini qurishning sotsial-demokratik modelini taklif etadi. Uning asosiy qoidalari quyidagilardan iborat: inson, uning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlari davlat va jamiyatning eng yuksak qadriyatlarini ekanligini tan olib, jamiyat va davlat hayotining barcha jabhalarida har bir insonni farovon hayoti uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, ijtimoiy adolat va qonun ustuvorligi mezonlarini ta'minlash; O'zbekistonning erkinlik, imkoniyatlar tengligi, adolatlilik, birdamlik, ijtimoiy himoya va mas'uliyat tamoyillari hukmronlik qiladigan, insonlarning keskin tabaqalanishiga yo'l qo'yilmaydigan kuchli "ijtimoiy davlat" sifatida, aholining yuqori turmush darajasiga ega rivojlangan davlatlar qatoriga qo'shilishiga erishish[14]. Shuningdek, vakillik demokratiyasining rolini oshirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, innovatsiya o'rnatilgan taraqqiyotga erishish, inson kapitali rivojlantirish kabilardan iborat. O'zbekiston "Ekologik" partiyasi mafkuraviy yo'nalishi Ekologik barqarorlikni ta'minlash, demokratiyani yanada taraqqiy ettirish. Mazkur partiyaning elektorati asosan ekologiyani asrab avaylashni qo'llab quvvatlovchi, inson salomatligini saqlash va tabiiy boyliklarga ehtiyohtkorana munosabatda bo'luvchi kishilar hisoblanadi.

2019-yil 8-yanvarda Toshkentda O'zbekiston Ekologik partiyasining Ta'sis qurultoyi bo'lib o'tdi, partiyaning Dasturi, Ustavi va ramzlari tasdiqlandi va uning boshqaruv organlari saylandi[15]. Partiya saylovoldi dasturida insoniyat yashab qolishining eng asosiy sharti – bu sof ekologiya va atrof-muhit himoyasi ekanligi ta'kidlangan. Shuningdek, partiya barqaror o'sib boruvchi "Yashil iqtisodiyot" siyosatini keng joriy etish, atrof tabiiy muhit ob'ektlaridan oqilona foydalanish va biologik resurslarning qayta tiklanishini ta'minlash kabilarni ilgari suradi[16]. Yuqoridagilardan kelib chiqib shuni aytishimiz mumkinki, mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan siyosiy partiyalar mafkuralarining shakllanishida o'ziga xos xususiyatlardan biri bu mafkuraviy tub o'zgarishlarning kuzatilmasligidir. Aniqroq qilib aytadigan bo'lsak, sotsial demokratlar vaqt o'tishi bilan liberal demokratlar sari og'ish holatlari kuzatilmagan, aksincha, o'z mafkurasini mustahkamlashga va rivojlantirib uni targ'ib qilishga ko'proq e'tibor qaratishini kuzatishimiz mumkin.

Xulosa va takliflar. Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, mamlakatimizda siyosiy partiyalarning mafkuraviy shakllanishining asosini mafkuraviy plyuralizm tashkil etib, uning o'ziga xos xususiyatlaridan biri sifatida keskin transformatsion o'zgarishlar uchramasligi, aksincha har bir partiya mafkuraviy sodiqlik asosida rivojlanishni davom ettirishini kuzatishimiz mumkin. Aksariyat hollarda siyosiy partiyalar mafkuralarining shakllanishida xalqimizga xos ma'naviy qadriyatlar muhim o'rin tutib, ularda asrlar davomida shakllangan milliy an'analarning ham ta'siri seziladi. Yuqoridagilardan kelib chiqib quyidagi takliflarni ilgari surishimiz mumkin: O'zbekistonda mavjud siyosiy partiyalar mafkuralarining shakllanishini o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishni davom ettirish; Siyosiy partiyalar mafkuraviy yo'nalishdagi faoliyatini tizimli tahlil qilib borishni kuchaytirish; Jamiyatda vujudga kelayotgan mafkuraviy bo'shliqni to'ldirishda siyosiy partiyalarning mafkuralarini samaradorligini oshirish.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.[Matn] Rasmiy nashr. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2023. – 120 b.
2. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга қўтарамиз.– Тошкент: "Ўзбекистон" НМИУ, 2017.–592 б.
3. Во'таев У.Х. Siyosatshunoslik [Matn]: darslik/ U.X.Во'таев – Toshkent: Info Capital Books, 2024.- 480 bet.
4. Гаджиев Г.С. Политология. М.: Университетская книга; 2020. 432 с.
5. Мавлонов Ж. Қиёсий сиёсатшунослик: Ўқув қўлланма.2 қисмдан иборат.1-қисм. – Тошкент: Ўзбекистон миллий университети, 2024.-144 б.
6. Мелешкин И.Г. «Идеологии политических партий в условиях трансформации партийной системы современной России». Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата политических наук. Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. Санкт-Петербург. 2008.с.26.

7. Типы политических партий в зависимости от идеологии. https://spravochnick.ru/politologiya/typy_politicheskikh_partiy_v_zavisimosti_ot_ideologii/.
8. Qarshiyev N.O. Zamonaviy partiyaviy tizimlar transformatsiyasining konseptual asoslari. Monografiya. [Matn]/ N.O.Qarshiyev; muharrir U.Rajabova. –Toshkent: Invest book.2024. – 152.
9. Қирғизбоев М. Сиёсатшунослик. Олий ўқув юртлири талабалари учун ўқув қўлланма. Тошкент “Янги аср авлоди” 2013 йил. 518 б.
10. 2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 28.01.2022 йилдаги ПФ-60-сон. <https://lex.uz/docs/5841063>.
11. O‘zbekiston XDP rasmiy sayti. <https://xdp.uz>.
12. O‘zLiDeP rasmiy sayti. <https://uzlidep.uz/history-of-the-party>.
13. MT partiyasi rasmiy sayti. <https://mt.uz/party>.
14. O‘zbekiston “Adolat” SDP rasmiy sayti. <https://adolat.uz>.
15. https://www.uzpedia.uz/pedia/ozbekiston_ekologik_partiyasi.
16. O‘zbekiston Ekologik partiyasi: uning maqsad va vazifalari nimalardan iborat? <https://aniq.uz/yangiliklar/uzbekiston-ekologik-partiyasi-uning-maqsad-va-vazifalari-nimalardan-iborat>.